

O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI OLIY TA'LIM, FAN VA
INNOVATSIYALAR VAZIRLIGI

BUXORO DAVLAT UNIVERSITETI

«Tasdiqlayman»
Buxoro davlat universiteti rektori
O.X. Xamidov
2025 y

<p>«KELISHILGAN» Xorijiy tillar fakulteti dekani N.B. Ataboyev 2025 y.</p>	<p>«KELISHILGAN» O'quv ishlari bo'yicha prorektor R.G. Jumayev 2025 y.</p>
--	--

60230100-Filologiya va tillarni o'qitish-nemis tili ta'lim yo'nalishi
bitiruvchilari uchun ixtisoslik fanlaridan
Yakuniy davlat attestatsiyasi imtihon
DASTURI

3.00. Ixtisoslik fanlari:

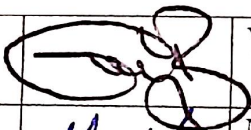
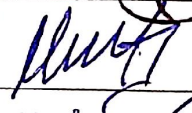
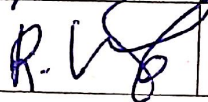
3.01. O'rganilayotgan til nazariy aspektlari

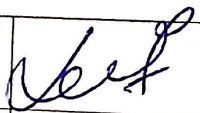
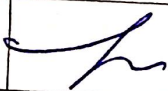
- 3.01.1. Leksikologiya
- 3.01.2. O'rganilayotgan til tarixi
- 3.01.3. Nazariy fonetika
- 3.01.4. Nazariy grammatika
- 3.01.5. Stilistika va matn tahlili

Buxoro – 2025 yil

ANNOTATSIYA

YaDA sinovlari dasturi O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 13.12.2024 yildagi 836-sonli Oliy ta'lim tashkilotlari bitiruvchilarining yakuniy davlat attestatsiyasini o'tkazish tartibi to'g'risidagi qarori bilan tasdiqlangan nizomga asosan ishlab chiqildi. O'zbekiston Respublikasining mustaqillikka erishuvi natijasida ona tilimiz va xorijiy tillarni o'rganishga e'tibor nihoyatda kuchaydi. Respublikamizda ta'lim tizimi xalqimizning boy milliy va ma'naviy xazinalariga hamda taraqqiy etgan boshqa mamlakatlar tajribalariga mustaqillikka holda rivojlanib bormoqda. Ushbu dastur chet tili bo'yicha suyangan mutaxassislariga tilshunoslik fani taraqqiyoti jarayonida yaratilgan bo'lajak qo'llanib kelinayotgan "O'rganilayotgan til nazariy aspektlari"ni atroflicha yoritishga xizmat qiladi. Ushbu dastur oliy o'quv yurti bakalavr darajasida nemis tilini o'rganuvchi talabalar uchun tayyorlangan bo'lib, ularga nemis tilidan leksikologiya, nazariy fonetika, nazariy grammatika, o'rganilayotgan til tarixi, stilistika va matn tahlili kabi fanlardan tizimli bilim berish, lug'at tarkibi va leksik qatlam xususiyatlari to'g'risida chuqur ma'lumot yetkazishga mo'ljallangan. Dasturda fanning maqsad va vazifalari, talabalar yetkazishga malaka va ko'nikmalariga qo'yiladigan talablar shuningdek o'rganilayotgan til nazariy aspektlari fani dasturining asosiy nazariy qismi, baholash mezonlari, bitiruvchilari uchun ixtisoslik fanlaridan Yakuniy davlat attestatsiyasi sinovi savollari berilgan.

Tuzuvchilar:		Y.B. Ro'ziyev , Nemis filologiyasi kafedrasini mudiri
		M.M. Mahmudova , Nemis filologiyasi kafedrasini dotsenti, f.f.f.d (PhD)
		R.SH. Bozorova , Nemis filologiyasi kafedrasini katta o'qituvchisi

Taqrizchilar:		O.S. Xatamova , Buxoro shahar nemis tiliga ixtisoslashgan 4-IDUM o'qituvchisi
		E.B. Jumaev , Nemis filologiyasi kafedrasini dotsenti, f.f.f.d (PhD)

Imtihon dasturi Buxoro davlat universiteti Kengashida ko'rib chiqilgan va tasdiqlangan.

2025 yil 31-yanvardagi 6 - sonli bayonnoma.

KIRISH

1.1. O‘quv fanining dolzarbligi va oliy kasbiy ta’limdagi o‘rni.

Ushbu fan tilning fonetik jihatlari, grammatik strukturasi, lug‘at tarkibi, til birliklarining semantik xususiyatlari, frazeologik birikmalari, so‘z yasash usullari, lug‘at tarkibining etimologiyasi, lug‘atshunoslik, til birliklarining shakllanishi va rivojlanishining umumiy qonuniyatlari, til variantlari, shevalarning funksional jihatlari, tillar tarixi hamda til taraqqiyotining qonuniyatlari kabi masalalarni qamrab oladi. Talabalarni nazariy fonetika, nazariy grammatika, leksikologiya, o‘rganilayotgan til tarixi, stilistika kabi aspektlarning ilmiy asoslari va filologik fanlar o‘rtasidagi o‘rni to‘g‘risidagi bilimlar bilan qurollantiradi.

“O‘rganilayotgan til nazariy aspektlari” fani ixtisoslik fanlar blokiga kiritilgan kurs hisoblanib, bosqichma bosqich 2,3,4-kurslarda o‘qitiladi. Ushbu fan xorijiy tillar bo‘yicha mutaxassislar tayyorlashga ixtisoslashgan ta’lim yo‘nalishlari talabalari uchun muhim ahamiyatga ega bo‘lib, boshqa umumkasbiy va ixtisoslik fanlarining nazariy va uslubiy asosi bo‘lib xizmat qiladi.

1.2. O‘quv fanining maqsad va vazifasi

Fanni o‘qitishdan maqsad – talabalarni til to‘g‘risidagi asosiy nazariy tushunchalar, chet tilini o‘rganishning uslub va yondashuvlari, tilning ilmiy bilimlar tizimida tutgan o‘rni va ahamiyati bilan tanishtirish, ularga til sathlarining nutqiy muloqot jarayonida kuzatiladigan asosiy qonuniyatlarini o‘rgatishdan iborat.

Ushbu maqsadga erishish uchun fan talabalarda tilning ichki tuzilmasi, til qatlamlari va birliklarini ilmiy asosda tadqiq etish ko‘nikmalarini shakllantirish hamda ularning bir-biri bilan o‘zaro munosabatlari to‘g‘risida ilmiy-nazariy tushunchalarga ega bo‘lishlarini ta’minlash vazifalarini bajaradi.

**60230100-Filologiya va tillarni o‘qitish nemis tili ta’lim yo‘nalishi
bitiruvchilari uchun ixtisoslik fanlaridan
Yakuniy davlat attestatsiyasi sinovi yozma ishlarini**

BAHOLASH MEZONLARI

O‘rganilayotgan til nazariy aspektlari ixtisoslik fanidan bakalavriat yo‘nalishlariga yakuniy davlat attestatsiyasi sinovi yozma usulda o‘tkaziladi. Har bir variant 4 savoldan iborat. Variantdagi 4 ta savolning har biridan olish mumkin bo‘lgan maksimal bal 25 ga teng bo‘lib jami 100 bal to‘plash mumkin.

Har bir savolga javob to‘g‘ri va to‘liq yoritilsa, **O‘rganilayotgan til nazariy aspektlariga** doir zamonaviy nazariyalarni bilishi, mustaqil, aniq fikrlar asosida muammolarga ijodiy yondashgan holda yoritilsa, javobda mantiqiy yaxlitlikka erishilgan bo‘lsa, o‘zlashtirish ko‘rsatkichi 21,5-25 bal oralig‘ida baholanadi.

Savolga to‘g‘ri javob yozilsa, **O‘rganilayotgan til nazariy aspektlarini** ilmiy-amaliy jihatdan asosli mantiqli yoritilgan bo‘lsa, biroq tilshunoslik

nazariyasining asoslarini, lingvistik qonunlar va tushunchalar kategoriyalarini, muloqot jarayonlarining funksional diskurs xususiyatlaridan foydalanishda ayrim noaniqliklarga yo'l qo'yilgan bo'lsa, o'zlashtirish ko'rsatkichi 21-18 ball oralig'ida baholanadi.

Savolga asosan to'g'ri javob yozilsa, biroq qo'yilgan masalaning mohiyati, mazmuni, natijalari yuzaki yoritilsa, fikr-mushohada bayonida tarqoqlik kuzatilsa, o'zlashtirish ko'rsatkichi 17,5-14 ball oralig'ida baholanadi.

Savolga javob noto'g'ri yozilsa, o'quv adabiyotidan so'zma-so'z ko'chirilgan bo'lsa yoki savollarga umuman javob yozilmagan bo'lsa, o'zlashtirish ko'rsatkichi 0-13,5 ball oralig'ida baholanadi.

№	Umumiy ball	Baho	Bakalavr talabasining bilim darajasi	Ballar taqsimoti
1	22,5-25	A'lo (90-100)	Lisoniy muloqot jarayonlarini tahlil qilish usullarini qo'llash, nutqiy muloqot muammolari bo'yicha to'g'ri qaror qabul qilish ko'nikmalariga ega; Qo'yilgan savollar mazmunan aniq yoritilib, o'rganilgan xorijiy til fonetik strukturasi, grammatik qurilishi va lug'at tarkibining asosiy tushuncha va kategoriyalari mazmun-mohiyati to'liq ochib berilgan; tilshunoslik nazariyasining asoslarini, lingvistik qonunlar va tushunchalar kategoriyalarini, muloqot jarayonlarining funksional diskurs xususiyatlarini bilishi va ulardan foydalana olish buyicha mustakil, ijodiy fikr mavjudligi; javoblarda mantqiy yaxlitlikka erishilgan va umumiy xulosalar qilingan. Imlo va stilistik xatolarga yo'l qo'yilmagan.	8- 8,5 7- 7,5 6-6,5 1,5-2,5
2	18 -22	Yaxshi (70-89)	Javob to'g'ri yozilgan, unda lingvistik bilimlar asosli yoritilgan, ammo muloqot jarayonlarining funksional diskurs xususiyatlari ifodalanmagan yoki chalkashliklarga yo'l qo'yilgan. Javobda talabaning mustaqil mushohada yuritish qobiliyati seziladi. Ijodiy yondashuv mavjud. Talaba muammoni tahlil qilish qobiliyatiga ega.	6-7 5,5-6 3,5-4
3	14-17,5	Qoniqarli (60-69)	Savolga javobda masalaning mohiyati tushunilgan, ammo mazmun va natijalar yuzaki yoritilgan. Fikrlar bayonida tarqoqlik kuzatiladi. Javoblarda mantiqiylik tamoyili buzilgan. Tasavvurga ega, lekin tahlil yetarli emas.	5-6 4-4,5 3-4 2-3
4	0-13,5 gacha	Qoniqarsiz (0-59)	Savol bo'yicha aniq tasavvurga ega emas. Umuman javob yozilmagan. Noto'g'ri javob va ma'lumot berilgan. O'quv adabiyotidan aynan so'zma-so'z ko'chirilgan	0-13,5

3.01. O'rganilayotgan til nazariy aspektlari fani dasturining asosiy nazariy qismi

3.01.1. LEKSIKOLOGIYA

1-mavzu. Leksikologiya faniga kirish

Fanning mazmuni. Leksikologiya terminining paydo bo'lishi va rivojlanishi. Leksikologiyaning boshqa fanlar bilan bog'liqligi. Fanning predmeti va ob'ekti, fanning metodi va ishlatish yo'llari. Leksikologiya fanining bo'limlari va uning boshqa qismlari bilan bog'liqligi.

2-mavzu. Semasiologiya

So'z til lug'at tarkibining asosiy birligi sifatida. So'zning morfema, so'z shakli, so'z birikmasidan farqli xususiyatlari. Motivasiya tushunchasi. Idiomatika va motivasiya turlari: fonetik, morfologik, semantik. Ma'no va so'z ma'nosining tuzilishi. O'rganilayotgan til, ona tili va boshqa tillardagi so'zlarning semantik tuzilishi. So'z ma'nosining tuzilishini o'rganishda paradigmatika va sintagmatikaning roli. Kontekst va uning turlari. Sodda, tub, yasama va qo'shma so'zlarning o'ziga xos ma'nolari. So'z ma'nosi va uning tuzilishi. Frazologik birliklar ma'nolarining xususiyatlari, ma'no turlari tasnifi. So'zning leksik-semantik variantlari. Ma'no tuzilishida sinxronik va diaxronik qarashlar va uning rivojlanish qonuniyatlari. Lug'at birligini semantik guruhlarga ajratish. Semantik maydon. Monosemiya, polisemiya, giperonimiya va giponimiya muammolari. Sinonim, antonim va omonimlar masalalari, va ularning manbalari, tasnifi, tilni boyitishi va til rivojlanishidagi ahamiyati.

3-mavzu. So'zning morfologik tuzilishi

Bir va ko'p morfemali so'zlar. Morfemaning leksik birlik Ekanligi. Morfemalar turlari va sinflari. So'z negizi va uning turlari. Hozirgi zamon ingliz tilida so'z tuzilishining turlari. So'z tuzilishiga diaxronik va sinxronik qarash. Morfemalar yasash. Morfema va allomorfemalar. So'z tuzilishini morfemik tahlil qilish asoslari va ularning so'z yasash tahlilidan farqi.

4-mavzu. So'z yasash

So'z yasash usullari. So'zning asosiy tarkibiy qismlari. So'z negizi. O'zakning tuzilishi va semantikasi. Keng va kam tarqalgan usullar bilan so'z yasash. Leksik nomlashda so'z yasashning roli va o'rni. So'z yasash qatorlari zanjiri. Old qo'shimchalar va ularning turlari. Har xil mezonlarga asoslanib old qo'shimchalarni tasnif etish. O'zak old qo'shimchalarning semantikasi. Yarim old qo'shimchalar yordamida so'z yasash. Konversiya, uning kelib chiqishi va asoslari. So'z yasash yo'lini aniqlashda konversiyadagi semantik aloqalarning asosiy mezon Ekanligi. Konversiyaning keng tarqalganligini belgilovchi asosiy omillar. Konversiyani tarjima qilish muammolari. Qo'shma so'zlarning so'z yasashning keng tarqalgan yo'llaridan biri Ekanligi. An'anaviy va zamonaviy tilshunoslikda qo'shma so'zlarni tasnif qilish asoslari. Qo'shma so'z yasashning har xil turlari, ularning keng tarqalganligi. Qo'shma so'zlarni ona tiliga tarjima qilish yo'llari. Qisqartma so'zlar (abbreviasiya). Qisqartma so'zlarning turlari. Klippinglar. Qisqartma so'zlarni tarjima qilishdagi qiyinchiliklar. So'z yasashning boshqa usullari: ma'no kengayishi, tovush va urg'u ko'chishi, tovushga taqlid

qilish va reduplikasiya, grammatik shakllarning leksikalizatsiyalashuvi va soʻz yasashda har xil turlarning birligini.

5-mavzu. Frazzeologiya

Frazzeologiyaning maqsad va vazifalari. Turgʻun va erkin birkimallarni farqlash muammosi, ularni farqlovchi belgilar. Leksik birlilik. Turgʻun birkimallar va ularning har xil mezonlarga asosan tasnifi. Frazzeologik birliklarning yuzaga kelish yoʻllari. Soʻz va soʻz birkimasining oʻxshashligi va farqi. Frazzeologik birliklar va ularni tarjima qilish muammolari.

6-mavzu. Etimologiya

Til lugʻat tarkibining Etimologik jihatdan tasnifi. Oʻrganilayotgan tilda keyin paydo boʻlgan va boshqa tillardan kirib kelgan soʻzlar. Xorijiy tillardan kirib kelgan soʻzlarning turlari, oʻzlashtirishi, assimilyatsiyasi, lugʻat tarkibi va soʻz yasash tizimiga taʼsiri. Baynalmilal soʻzlar. Etimologik lugʻatlar.

7-mavzu. Leksikografiya

Leksikografiyaning fan sifatida rivojlanishi. Lugʻatlarining asosiy turlari: Ensiklopedik, lingvistik, izohi va tarjima lugʻatlari. Lugʻat turlari muammosi va ularni yaratish usulbati. Lugʻatlar uchun soʻz tanlash, lugʻat maqolalarining tuzilishi va boshqalar. Ingliz, nemis, fransuz va ispan tillaridagi lugʻatlarining asosiy turlari: izohi va tarjima lugʻatlari, sinonimlar lugʻati, frazeologik birliklar lugʻati, Etimologik, ideografik, maxsus lugʻatlar, neologizmlar lugʻatlari va boshqalar.

Oʻquv lugʻatlarining tuzilishi (soʻzlarning birlikish yoʻllari lugʻati, koʻp qoʻllaniladigan soʻzlar lugʻati). Turli lugʻatlarda soʻz maʼnolarini ochib berish yoʻllari. Tarjima jarayonida lugʻat bilan ishlash, Soʻzning izohli tahlilini oʻrganish, boshqa lugʻatlardagi izohlari bilan qiyoslash. Til lugʻat tarkibining oʻzgarishi sosiolingvistik hodisa Ekanligi. Lugʻat tarkibining sifat va son jihatdan oʻzgarishi. Lugʻat tarkibining leksik va stilistik tasnifi. Soʻzlarni ishlatilishi jihatidan tasnif Elish. Umumisteʼmoli soʻzlari va maxsus leksika. Arxaizmlar, istorizmlar, neologizmlar, ularning tarixiy bogʻliqligi va oʻzaro taʼsiri. Asosiy va yordamchi soʻz turkumlarining son jihatidan oʻzaro farqi. Nomslashning faolligi va lugʻat tarkibining boyish yoʻllari. Soʻzning maʼno taraqqiyoti rivoji, boshqa tillardan kirgan soʻzlar qatlami.

FOYDALANILADIGAN ADABIYOTLAR ROʻYXATI

1. Umarxoʻjaev M. E. Olmon tili leksikologiyasi va frazeologiyasi. Andijon, 2010.
2. Iskos A., Lenkova A. Deutsche Lexikologie. L., 1970
3. Abdulkayrov D.P. Deutsche Lexikologie (Nemis tili leksikologiyasi): oʻquv qoʻllama. Buxoro: "Sahiddin Salim Buxoriy", 2023. -168b.
4. Raschidova D., Kraus I., Jurkova T.A. Lehrmaterial und praktische Übungen zur deutschen Lexikologie. Tashkent, "Oʻqituvchi", 1989.
5. Schippan Thea: Lexikologie der deutschen Gegenwartssprache. (Studienbuch). Tübingen, 2002
6. Stepanova M.D., Cemyschewa L.I.. Lexikologie der deutschen Gegenwartssprache. M., 1986.

3.01.2. OʻRGANILAYOTGAN TIL TARIXI

1-mavzu. German tillari haqida umumiy maʼlumot

German tillarining hind-evropa tillar oilasida tutgan oʻrni. Hozirgi zamon roman va german tillari, ularning tarqalishi va tasnifi. Roman va German qabilalari haqidagi maʼlumotlar: (Piteas, Yuliy Sezar, Tasi) roman va german qabilalarining tasnifi va "xalqlarning buyuk koʻchishi" davrida ularning joylashishi. Roman - german va roman tillarining oʻziga xos xususiyatlari: undoshlarning birinchi koʻchishi, Grimm qonuni, Yerner qonuni, unilarning oʻzgarishi, otlarning turlanish tizimi, feʼllarning miqdor oʻzgarishi va suffiksi feʼllarga ajratilish tizimi, qadimgi alifbo, roman va german tillarining Eng muhim yozma yodgorliklari va ularning tasnifi.

2-mavzu. Tillar tarixini davrlashtirish muammosi

Evropa qitʼasida Kelt qabilalari. Rim qoʻshinlarining Britaniya orollarini bosib olishi, Rimliklar qurgan tarixiy obidalar. Mintaqada gʻarbiy german qabilalari va ularning Rim bilan aloqasi. Anglo-sakson, friz va yut qabilalarining Britaniya orollarini istilo qilishi va anglo – sakson davlatlarining yuzaga kelishi. Lotin tili va uning roman tillarining shakllanishidagi oʻrni va ahamiyati. Qadimgi alfavitlar va yozma yodgorliklar Nemis tilining paydo boʻlish tarixi. Roman-german tillari tovush tizimining tarixiy qonuniyatlari; palatalashuv. Sonor undosh birkimallari oldida unilarning choʻzilishi, keyingi undoshning tushib qolishi natijasida unilarning choʻzilishi. Undoshlarning birinchi va ikkinchi koʻchishi.

3-mavzu. Morfologiya

Roman-german tillari morfologiyasi. Oʻtning grammatik kategoriyalari: rod, son, kelishik. Negiz asosida otlarning qadimgi tasnifi. Otlarda koʻplik shakllarining hosil boʻlishi va ularning turlari. Soʻzning morfologik strukturasi. Ichki fleksiya yordamida oʻzakdagi unilning oʻzgarishi. Tashqi fleksiya. Fleksiyasiz tovush almashinishi.

4-mavzu. Qadimgi german va roman tillarida sifat, olmosh va son

Sifatning ikki xil turlanishi: kuchli va kuchsiz turlanish, turlanishlarning paydo boʻlishi. Kishilik olmoshlari, olmoshlarda grammatik kategoriyalar: shaxs, son (ikkilik sonining mavjudligi), Koʻrsatish olmoshlarning paydo boʻlishi. Sanoq sonlar. Tartib sonlar.

5-mavzu. Qadimgi roman-german davrida feʼl.

Kuchli va kuchsiz feʼllar. Preterit – prezent feʼllar va ularning morfologik xususiyatlari. Suppletiv feʼllar. Feʼllarning asosiy grammatik kategoriyalari: shaxs, son, zamon, mayl. Feʼlning analitik shakli masalasi. Nisbat kategoriyasi.

6-mavzu. Qadimgi roman va german tillarida sintaksis

Sintaksis. Gap turlari. Soʻroq gaplarda soʻz tartibi. Gapda bosh boʻlaklarning ifoda Etilishi. Sodda gapda sintaktik aloqalarning ifodalinishi. Kelishiklarning vazifalari.

7-mavzu. Qadimgi roman-german tillari lugʻat boyligi

Roman-german tillari lugʻat tarkibi va ularning taraqqiyoti. Lugʻat tarkibining xususiyatlari. Umum hind – evropa va umum roman va german soʻzlari, lugʻat tarkibining boyib borishi va uning turli yoʻllari: Affiksalar yordamida soʻzlar yasash. Soʻz yasash jarayonining mahsuldor va kam mahsullik xususiyatlarini aks

Efiruvchi affikslar. Qo'shma so'zlar. qo'shma so'zlarni hosil qilish yo'llari. Tovush almashishi (umlaut). Eski so'zlarning yangi ma'noga Ega bo'lishi. O'zlashima so'zlarning ishlatilishi.

8-mavzu. O'rganilayotgan til tarixining o'ra davri

O'ra davrning asosiy tarixiy voqealari. Unlihar tizimining o'zgarishi. Urg'usiz unlihar hosil bo'lishi va ularning keyinchalik tushib qolishi. O'ra davrda unlihar hosil bo'lishi va qisqarishi. Diftonglarning cho'zilishi va qisqarishi. Diftonglarning o'ra davrda cho'zilishi va qisqarishi. Diftonglarning o'ra davrda monofonglashuvi. Yangi diftonglarning hosil bo'lishi. Undoshlar tizimining o'zgarishi. O'ra davrda graffikasidagi o'zgarishlar. Morfologiya. 12-15 asrlarda morfologiyada sodir bo'lgan o'zgarishlar. Otlarning turlanishida turlanishda kelishiklarning soddalashib borishi va ularning predlogi birkimlar bilan almashirilishi. Sifat darajalari. Qiyosiy darajalarda analitik shaklining yuzaga kelishi. Olmoshlarining turlanishida ikki kelishikning tizimga o'tishi. Ko'rsatish olmoshlarida ikki tumning hosil bo'lishi. Yangi olmoshlarining paydo bo'lishi. Aniq va noaniq artiklarning paydo bo'lishi. Kuchi fe'llar tizimidagi o'zgarishlar. Fe'l bo'yicha hozirgi zamon sifadosh shakllarning o'ziga xos xususiyati. Fe'lning aniq, majhul va o'tgan zamon shakllarning yuzaga kelishi. Ravishdosh va infinitivning paydo bo'lishi. Ravishlarning suffiksalar yordamida yasalishi. Suffiksalarining soddalashuvi.

9-mavzu. Roman-german tillarida sintaksis

Gapning bosh bo'laklaridagi qat'iy tartibning asta – sekin qator topishi. Qo'shimcha gaplarning rivojlanishi. O'ra davr lug'at tarkibining o'ziga xos xususiyatlari. Jimoiy tuzimning o'zgarishi, hunarmanchilik, savdo-sotiq va qishloq xo'jaligi tarqiqyoti munosabati bilan lug'at tarkibining boyib borish yo'llari. Eskirgan so'zlarning yangi ma'noda ishlatilishi, affiksalar yordamida yangi so'zlarning ishlatilishi. Ikki til, ya'ni skandinav va fransuz tillari hisobiga ingliz va nemis tili lug'ati tarkibining boyib borishi.

10-mavzu. Tillar tarqiqyotining yangi davri

Roman-german tillari tarqiqyoti tarixining yangi davridagi asosiy tarixiy voqealari. Milliy tilning vujudga kelishida poytaxt shevasining ahamiyati. Maxalliy shevalarning saqlanib qolishi va ularning jimoiy ko'rinishlari. Kasb – hunar jargonlarining paydo bo'lishi. Kitob nashr qilinishi munosabati bilan milliy til yozma shaklining keng tarqalib borishi. Yangi davrda sodir bo'lgan asosiy fonetik o'zgarishlar. "Unliharining buyuk ko'chishi". Urg'usiz bo'g'indagi unliharining tushib qolishi. Yangi unli tovushlarning paydo bo'lishi. Unlihar va undoshlar tizimida sodir bo'lgan boshqa o'zgarishlar. Tillar grammatik tizimida sodir bo'lgan o'zgarishlar. Fe'llarning noto'g'ri tushlanishi tizimidan to'g'ri fe'llar gurubiga o'tishi. Majhul nisbatning rivojlanishi, ish – harakat va holat passivi ma'nolarning farqlanishi.

FOYDALANILADIGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Y.B.Ro'ziyev. Deutsche Sprachgeschichte. Buxoro: Durdona nashriyoti, 2024
2. Engel U. Kurze Grammatik der deutschen Sprache. Ludicium, München, 2002.
3. Eroms H.W. Grammatik der deutschen Sprache. Walter de Gruyter. Berlin. New York, 2000.

4. Heringer H. J. Morphologie. UTB. Paderborn. 2009.
5. Moskalskaja O. I. Grammatik der deutschen Gegenwartssprache. 3. Aufl. M., 1983.
6. Besch Werner, Wolf Nerbart Richard. Geschichte der deutschen Sprache. Berlin. Erich Schmidt Verlag. 2009
7. Peter von Polenz. Geschichte der deutschen Sprache. –Berlin. De Gruyter, 2009

3.01.3. NAZARIY FONETIKA

1-mavzu. O'rganilayotgan tilda segment fonemalar

Segment fonemalarning artikulyasion tomoni: tovushlar hosil bo'lishining to'rt mexanizmi (kuch, tebranish, rezonatorlik va to'siqni engish), ularga aloqador bo'lgan nutq organlari. Nutq organlarining tuzilishi, faoliyati va vazifalari. Unli tovushlarni tasnif qilishda o'zbek, rus, Evropa va Amerika olimlarining fikrlari. Unliharining talaffuz turg'unligiga ko'ra (monofong, diftong, diftongoid), tilning gorizontal va vertikal harakatiga ko'ra, lablarning holatiga ko'ra, tarixiy cho'zqlikiga ko'ra, nutq organlarining taranglashuviga ko'ra tasnifi. O'rganilayotgan til unliharini rus va o'zbek tili unlihari bilan qiyoslash. Undosh tovushlarni tasnif qilishda rus, o'zbek, ingliz, nemis, fransuz, ispan va amerika olimlarining fikrlari. Undosh tovushlarni tovush poyalalarining ishtirokiga ko'ra va talaffuz kuchiga ko'ra, faol va passiv nutq organlariga ko'ra; tovush hosil bo'lishida to'siqning turiga ko'ra va shovqinning xarakteriga ko'ra; kichik tilning faoliyatiga ko'ra tasnifi. O'rganilayotgan tilda affrikat tovushlarining soni haqida fikrlar. O'rganilayotgan tildagi undoshlarni rus va o'zbek tili undoshlari bilan qiyoslash. Unli va undosh tovushlarining hosil bo'lishida asosiy farqlar. Turti tillarda mavjud bir xil tovushlarning sifat jihatidan farqlanishi. Artikulyasion baza tushunchasi. Segment fonemalar hosil bo'lishining akusitik tomoni: nutq tovushlarining, fizik xususiyatlari (tovush tebranishi, cho'zqlik, ovoz toni), ularning artikulyasion shakli. Segment fonemalarning fonologik tomoni: fonemaga ta'rif berish muammosi.

2-mavzu. Fonema nazariyasi

Fonemaning uch xususiyati yaxitligidan iboratligi: uning material (talaffuz) tomoni, abstraktligi, umumiyiligi, funksional, ya'ni ma'no farqlay olish xususiyati. Fonema va uning variantlari (allofonlar). Segment fonemalarning konstitutiv va distinktiv vazifalari. Urg'usiz unlihar va ularning tasnifi. Transkripsiya va uning turlari. Nutq tovushlarining o'zgarishi va ularning turlari. Bu haqda Moskva va Sankt Peterburg olimlarining qarashlari. Assimilyatsiya, akkomodatsiya va Eliziya kabi tovush o'zgarishi xususiyatlari.

3-mavzu. Tillar bo'g'in qurilishi

Bo'g'in fonetikaning talaffuz birligi sifatida. Bo'g'inning nutqdagi vazifalari. Bo'g'in hosil qiluvchi tovushlar. Bo'g'inning tarkibiy qismlari va turlari. Bo'g'in boshida va oxirida unli va undoshlarning birika olishi. O'rganilayotgan xorijiy tilda bo'g'in ajratish qoidalari. Bo'g'in haqida mavjud nazariyalar. Bo'g'inning vazifalari.

4-mavzu. So'z urg'usi

So'z urg'usi tushunchasi, ularning turlari (dinamik, musiqiy, sifat va miqdor urg'ulari). So'z urg'usining xususiyatlari. Urg'uning o'rmi va darajasi. Urg'u

o'rinni belgilovchi omillar (resessiv, ritmik, grammatik va semantik), ularning o'zaro munosabati. So'z urg'usining vazifalari.

5-mavzu. Intonatsiya

Intonatsiya ta'rifi. Tor va keng ta'rif. Intonatsiyaning tashkiliy qismlari va ularning vazifalari. Intonatsiya va prosodiya. Intonatsiyaning melodik komponenti, uning ta'rifi va vazifalari. Tekst hosil qilishda melodik komponentning roli. Melodik komponentning turlari. Intonatsiyaning gap urg'usi komponenti, uning ta'rifi va vazifalari. Gap urg'usining ritmik va intonatsion guruhlari hosil munosabati. Gap urg'usining matn tuzishda ritmik va intonatsion guruhlari hosil qilishdagi roli. Gap urg'usining melodik komponent bilan o'zaro munosabati va gapning kommunikativ markazini hosil qilish qobiliyati. Gap urg'usining vazifalari. Intonatsiyaning yozma ifodalash turlari (L.Armstrong va L.Lord sistemasi va R.Kingdon metodi). Intonatsiyaning raqamli va pog'onali ifodalanishi. Intonatsiyada nuqg tezligi (temp), ovoq bo'yog'i (tempo), pauza (to'xtam) va ritm (urg'uli va urg'usiz bo'g'inlar ketma-ketligi) kabi birliklarning vazifalari. Intonatsiyaning fonologik vazifasi. Intonema tushunchasi. Intonatsiyaning matn hosil qilish vazifasi.

6-mavzu. Nutqning fonostilistik xususiyatlari

Fonostilistikning asosiy o'rganish ob'ektlari. Talaffuz normasi va uning stilistik farqlanishi masalasi. Fonetik uslublarni ifodalashda Ekstralingvistik va paralingvistik vositalar. Tovush va intonatsiya stilistikasi. Intonatsion uslub turlari. Fonetik sinonimiyaga masalasi. Tovushlar simvolizmi tushunchasi.

FOYDALANILADIGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Mostakskaja O.I. Grammatik der deutschen Gegenwartssprache. 3. Aufl. M., 1983.
2. Engel U. Kurze Grammatik der deutschen Sprache. Judicium, Munchen, 2002.
3. Schppan Thea. Lexikologie der deutschen Gegenwartssprache. Tübingen, 2002
4. Stepanova M.D. Cernysheva L.I. Lexikologie der deutschen Gegenwartssprache. Moskau, 1968
5. Fix Ulla. Poethe Hamelore, Yos Gabriele. Textlinguistik und Stilistik für Einsteiger. Leipzig, 2001
6. Gemady W. Pan. Deutsche Stilistik. Toshkent, 2010
7. E. Riesel. Deutsche Stilistik. Hochschule, Moskra, 1975
8. Besch Werner. Wolf Norbert Richard. Geschichte der deutschen Sprache. Erich Schmidt Verlag, Berlin, 2009.
9. Moskalskya O.L. Deutsche Sprachgeschichte. Hochschulle. Moskau, 1977
10. Avshbayev N. Phonetik der deutschen Gegenwartssprache. Toschkent, Sharq, 1978
11. Zacher O. Deutsche Phonetik. Tübingen nashriyoti, 2012

3.01.4. NAZARIY GRAMMATIKA

1-mavzu. Nazariy grammatika faniga kirish

Morfologiya va sintaksis. Grammatikaning ta'rifi. Grammatik shakl va grammatik ma'no. Til va nuqg. Aktualizatsiya. Grammatik qurilishning birliklari. Tili grammatik jihatdan tasvirlashning turlari. Grammatikadagi metod va nazariy yo'nalishlar. Grammatikadagi asimmetriya hodisasi. Funktsional yondashuv.

Grammatik kategoriyalar. Grammatik kategoriyaning mazmun plani. Grammatik kategoriyaning ifoda plani.

2-mavzu. Morfologiya

O'rganilayotgan tilning grammatik vositalari: so'z tartibi, yordamchi so'zlar, grammatik qo'shimchalar, urg'u va intonatsiya, o'zak tarkibidagi tovushlar o'zgarishi. Morfema, morf, allomorfi va ularning strukturaviy turlari. Morfemanning turlari. Analitik shakl tushunchasi. Til grammatik tizimining xususiyatlari. So'z turkumi. Asosiy so'z turkumlari. Mustaqil va yordamchi so'zlar. O'rganilayotgan tilda so'z turkumlarining umumiy xususiyatlari. So'z turkumlarining shakli va ma'nolari. Transpozitsiya xodisasi.

3-mavzu. Ot so'z turkumi

Xorijiy tilda o'ning distributiv belgilari. Ularning boshqa so'z turkumlari yordamida qo'shilishi. O'ning so'z turkumi sifatida morfologik va semantik xarakteristikasi. Oltarning asosiy semantik guruhlari. Son kategoriyasi. Oltarda ko'plik kategoriyasining ishlatilishi. Jamlovchi va partitiv oltar. Determinativlar. Determinativlarning so'z turkumi sifatidagi umumiy xossalari. Determinativlarning semantikasi. Kelishik kategoriyasi, kelishik kategoriyasi haqida har xil nazariyalar. Egallik kelishigining shakli va uning qo'llanish xususiyatlari. Aniqlik-noaniqlik kategoriyasini ifodalovchi asosiy vosita. Artiklning umumnazariy muammolari, artiklning funksiyalari, Rod kategoriyasi

4-mavzu. Sifat va ravish

Sifat so'z turkumi sifatida. Uning asosiy xususiyatlari. Sifatning semantik tasnifi. Qiyoslash kategoriyasiga oid olmoshlarining semantikasi, sintaktik xossalari, grammatik kategoriyalari va shakllari. Ravishning semantik - grammatik guruhlari. Adverbializatsiya.

5-mavzu. Fe'l

Fe'l - so'z turkumi sifatida. Uning leksik, morfologik va sintaktik xususiyatlari, umumiy va farq qiluvchi tomonlari. Fe'lning morfologik vazifasiga ko'ra tasnifi: mustaqil fe'llar, o'timi va o'timsiz fe'llar, ma'no jihatidan tugallangan va tugallanmagan fe'llar. Fe'lning grammatik kategoriyalari: aspekt (tarz) kategoriyasi, nisbat kategoriyasi. Majxul nisbatning keng tarqalish sababari. Majxul konstruksiyalarning qo'llanish xususiyatlari. Fel mayllari. Ular to'g'risidagi zamonaviy konsepsiyalar. Fe'lning semantik - grammatik guruhlari. Fe'l tizimidagi grammatik ma'nolarni ifoda qilish vositalari. Fe'lning shaxssiz formalari. Infinitiv, gerundiy va sifatlosh.

6-mavzu. Son, Olmosh

Son-so'z turkumi sifatida. Conning turlari. Sonning gapdagi vazifalari. Olmosh so'z turkumi sifatida. Olmoshning kelishik kategoriyasi. Olmoshning semantik va strukturaviy turlari.

7-mavzu. Yordamchi so'z turkumlari

Artikl, ko'makchi, bog'lovchi, yuklama va modal so'zlar.

8-mavzu. Sintaksis

Gap tushunchasini aniqlash xaqidagi asosiy fikrlar. Gapni aniqlashda klassik yondashuv. Gap tasnifi. Gapning maqsadga ko'ra turlari: bir bosh bo'lakli va ikki bosh bosh bo'lakli gaplar. Gapda ellipsis tushunchasi. Bir bosh bo'lakli va ikki bosh bo'lakli gaplarning farqi. Gap - kommunikatsiya birligi sifatida, gapning vazifasi,

tuzilishi. Asosiy va ikkinchi darajali bo'laklar. Ega. Eganing ifoda vositalari. Kesim - gapning asosiy belgisi sifatida. Modallik tushunchasi. Kesimning asosiy xususiyati. Modallik kategoriyasining ifoda usullari. So'z birkmasi. Birkma xosli xususiyati. So'z birkmasining strukturaviy - funksional tipologiyasi. So'z bo'lish omillari. So'z birkmasining strukturaviy - semantik munosabatlari. Gap birkmasining komponentlari o'rasidagi semantik munosabatlari. Gap birkmasining strukturaviy tiplari. Gap bo'laklari va so'z turkumlari o'rasidagi bo'laklarning strukturaviy munosabatlarning o'ziga xos shakllariga Ega bo'lgan munosabat. Predikativlik munosabatlarning o'ziga xos shakllariga Ega bo'lgan gaplar. O'sqartirilgan sintaktik strukturaga Ega bo'lgan gaplar. To'liqsiz gaplar. Alov gaplar. Polipredikativlik va murakkablashgan gaplar. Qo'shma gaplar. Bog'langan qo'shma gaplar. Ergashgan qo'shma gaplar.

9-mavzu. Til grammatik strukturasi tahlil qilishning zamonaviy metodlari

O'rganilayotgan til grammatik tuzilishining o'ziga xos xususiyatlari. Grammatik ma'noni ifoda Etuvchi vositalar. Grammatik kategoriyalar. Grammatik shakl va grammatik ma'no tushunchalari. So'zning sintetik va analitik shakllari. So'z turkumlari va gap bo'laklari orasidagi munosabat. So'zning morfologik strukturasi. Morfema va uning turlari. Kombinatorika tushunchasi. Morfologiya va Sintaksis. Sintaktik strukturalar. Sintaksisda modellash tushunchasi. Gapni tahlil qilish metodlari. Grammatikaning turlari: an'anaviy grammatika, mantiqiy grammatika, strukturaviy grammatika, hevosiya tashkil Etuvchilarga ajratish grammatikasi, transformasion grammatika, generativ grammatika, kelishik grammatikasi, kognitiv grammatika. O'rganilayotgan tilda til birliklari orasida kuzatiladigan sintaktik aloqalar turlari: Koordinatsiya, Subordinatsiya, Predikatsiya, Birilamchi va ikkilamchi predikatsiya tushunchalari. Murakkab tarkibli strukturalar. Polipredikativ qurilmalarning strukturaviy-funksional tahlili.

FOYDALANILADIGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Engel U. Kurze Grammatik der deutschen Sprache. Iudicium, München, 2002.
2. Erms H.W. Grammatik der deutschen Sprache. Walter de Gruyter, Berlin, New York, 2000.
3. Heinger H. J. Morphologie. UTB, Paderborn, 2009.
4. Moskalkaja O.I. Grammatik der deutschen Gegenwartssprache. 3. Aufl. M., 1983.
5. Karimova D. Theoretische Grammatik der deutschen Sprache. O'quv qo'llanma. Buxoro: "Dardona" nashriyoti, 2024.

60230100-Filologiya va tildarni o'qitish nemis tili ta'lim yo'nalishi bitiruvchilari uchun ixtisoslik fanlaridan Yakuniy davlat attestatsiyasi sinovi savollari

3.01.1 Leksikologiya fani bo'yicha:

1. Was versteht man unter dem Begriff « Lexikologie»
2. Nennen Sie die wichtigsten Forschungsprobleme der Lexikologie?
4. Welche Arten der Klassifikation von Phraseologismen existieren im Deutschen?
5. Was untersucht die Onomasiologie?
6. Nennen Sie einige Definitionen des Begriffs Wort berühmter Sprachwissenschaftler.
7. Nennen Sie die wichtigsten Zweige der Lexikologie.
8. Welche Arten der Wortbedeutung kennen Sie?
9. Besteht ein wirkliches Verhältnis zwischen Lautkomplex und Wortbedeutung?
11. Was versteht man unter dem Begriff «Wortbildung»
12. Aus welchen Komponenten kann sich die Bedeutung eines Wortes (sprachlichen Zeichens) zusammensetzen?
13. Welche Merkmale werden in einem Begriff erfasst?
14. Was beinhaltet der Begriff „synchroner und diachroner Aspekt“? Nach welchen Aspekten kann eine Beschreibung des Wortschatzes vorgenommen werden?
15. Was versteht man unter dem Begriff «Wortbildung»
16. Nennen Sie die wichtigsten Arten der Wortbildung in der deutschen Sprache.
17. Definieren Sie den Begriff «Zusammensetzung»
18. Wodurch unterscheidet sich die Zusammensetzung von der freien syntaktischen Wortgruppe?
19. Nennen Sie die Arten der Zusammensetzungen in der deutschen Sprache?
20. Nennen Sie die sozialen und linguistischen Ursachen der Entlehnung.
21. Nennen Sie die wichtigsten Formen der Entlehnungen in der deutschen Sprache.
22. Worin besteht der Unterschied zwischen Fremdwort, Lehnwort und Internationalismus?
23. Was versteht man unter «Purismus»?
24. In welcher Zusammenhang stehen Entlehnungen und Purismus?
25. Welche aussersprachlichen Ursachen führen zum Bedeutungswandel?
26. Nennen Sie die sprachlichen Ursachen des Bedeutungswandels?
27. Nennen Sie einige mehrdeutige Wörter im Deutschen und Usbekischen?
28. Was untersucht die Semasiologie?
29. Was versteht man unter dem Begriff "Phraseologie"?
30. Wodurch unterscheiden sich die Phraseologismen von den freien Wortverbindungen?

3.01.2. O'rganikayotgan til tarixi fani bo'yicha:

Nemis til tarixi

1. Die Germanen und ihre Sprachen
2. Entwicklung des Wortschatzes im Frühneuhochdeutschen
3. Die Herkunft des Wortes „Deutsch“
4. Die grammatische Kategorie des Numerus des Substantivs
5. Das Althochdeutsch. Allgemeine Charakteristik
6. Die lexikalisch-grammatischen Merkmale des Neuhochdeutschen
7. Die mittelhochdeutsche Periode der deutschen Sprache
8. Martin Luther – der „Vater der deutschen Sprache“
9. Die Schriftentwässer des Mittelhochdeutschen
10. Die Entwicklung der Pluralbildung im Frühneuhochdeutschen
11. Sprachnormierung und Standardisierung im 20. Jh.
12. Die zweite oder Althochdeutsche Lautverschiebung

3.01.3. Nazariy fonetika fani bo'yicha:

1. Was ist Phonetik?
2. Was ist Phonologie?
3. Schreiben Sie über die Forschungsmethoden der Phonetik
4. Was ist Transkription?
5. Was ist Orthoepie?
6. Was ist Orthographie?
7. Was ist der Sprachlaut?
8. Was ist Phoneminventar?
9. Wie entstehen die Vokale?
10. Wie entstehen die Konsonanten?
11. Was ist phonetische Assimilation?
12. Was gehört zum Untersuchungsgegenstand der Prosodik?
13. Was ist die deutsche Wortbetonung?
14. Was ist die Satzbetonung?
15. Was ist Satzmelodie?

3.01.4. Nazariy grammatika fani bo'yicha:

1. Was ist die Grammatik?
2. Was ist der grammatische Bau?
3. Was setzt sich zum Ziel die praktische Grammatik?

4. Was steht vor der theoretischen Grammatik?
5. Was für ein System ist die Grammatik?
6. Mit welchen Ebenen sind die grammatischen Kategorien verbunden?
7. Erzählen Sie die diachronische und synchronische Betrachtung der Grammatik!
8. Aus wie viel Ebenen besteht die Grammatik als ein Formensystem?
9. Aus wie viel Ebenen besteht die morphologische Ebene?
10. Was ist die Morphologie?
11. Was ist die Syntax?
12. Die grammatischen Kategorien des Substantivs
13. Die grammatische Kategorie des Numerus des Substantivs
14. Die grammatischen Kategorien des Verbs
15. Die Kategorie der Zeit des Verbs im Deutschen
16. Die grammatische Kategorie des Numerus, der Person des Verbs
17. Die Vergangenheitsstempora im Deutschen
18. Das Satzgefüge im Deutschen
19. Die Attribut- und Objektsätze im Deutschen

Nemis filologiyasi kafedراسى mudiri:

Y.B. Ro'ziyev